

Borbély Zsolt Attila

Az RMDSZ 25 éve: a magyar nemzeti önkormányzattól a román versenypártig

Kitágult közösségi mozgáster a román rendszerváltást követően

Politikusok és politológusok között még hosszú ideig vitát generál majd az a kérdés, hogy történt-e egyáltalán rendszerváltás 1989-ben, vagy mindössze elitátmentés és „gazdacseré” zajlott. Megítélésem szerint a két értelmezési séma együtt igaz. Merthogy a „rendszer” egzakt módon nehéz másként értelmezni, mint alkotmányjogi szempontból. Márpedig ténykérdés, hogy 1989-ben az egész közép- és kelet-európai térségben alapvetően megváltozott az állam és polgár viszonya, azon belül az egyéni és közösségi szabadság alapfeltételei, az államhatalom képviselőinek és gyakorlóinak közjogi szelekciós kritériumai. Rendszerváltás történt tehát, mely a kommunista nómenklátúra, a gazdasági-politikai, titkosszolgálati, katonai, valamint a média „elit” önátmentésével járt. Figyelemre méltó folyamat az is, hogy a szocialista rendszerben kialakult komprádor elitek a térség államai-ban kisebb-nagyobb mértékben átálltak a Szovjetunió szolgálatából a globalista háttérhatalom szolgálatába.

Értelemszerűen az erdélyi magyarság is radikálisan új helyzetbe került. Trianon óta első ízben nyilváníthatta ki közel szabadon politikai opcióit.¹ Ez a rövid írás arra a kérdésre keresi a választ, vázlatosan bemutatva az erdélyi magyar politikum negyed évszázadának és azon belül az RMDSZ-nek a történetét, hogy kihasználta-e az erdélyi magyar nemzeti közösség a ren-

1 „Közel szabadon” – mondom, mert egyik oldalról volt egy rendkívül kemény etnokratikus nyomás a román hatalom részéről minden magyar önállósodási törekvással szemben (erre a legeklatánsabb példa az agyagfalvi megemlékezés körül keltett hisztéria 1991-ben), másik oldalról vélhető, hogy ha 1990-ben az erdélyi magyarság politikai elitjének egy része nyíltan kiáll a határmódosítás célkitűzése mellett, akkor a román hatalom perrel és börtönnel felelt volna.

delkezésére álló politikai mozgásteret, közelebb jutott-e negyed évszázad elteltével egy olyan létkeret kialakításához, mely a hosszú távú fennmaradás és gyarapodás esélyével kecsegtet.

Úgy vélem, hogy egy ilyen létmodell a jelenlegi geopolitikai helyzetben csakis az autonómiák rendszerének keretében képzelhető el, annál kevesebbet nem érdemes célul kitűzni, hiszen az egyenlő a már két népszámlálás által igazolt, gyors ütemű eltűnésünkkel, annál többet pedig lehetetlen elérnünk, sőt, vélhető, hogy az irredenta opció meghirdetése több kárt okoz, mint hasznot.

Három korszak

Az autonómiatörekvések szemszögéből az RMDSZ története három korszakra osztható.

Az első az 1989 decemberében történt megalakulástól az autonómia gondolat 1992/93-as programba vételéig eltelt három esztendő,² mely felfogható lenne az autonómiagondolat kigyöngyöződésének is, de a metaforikus gondolkodás ezúttal nem visz közelebb a valósághoz, sőt, épp ellenkezőleg, távolabb visz tőle. Nem szerves kigyöngyöződésről volt ugyanis szó, hanem a román hatalommal akár a magyar érdekek rovására is együttműködő, a konfliktusokat minimalizálni igyekvő, a magyar célokat a vélt román tűrőképességhez igazító tábornak a pozícióorientált harcáról azokkal, akik távlatokban, helyzetteremtésben gondolkodnak, akik nem a képzelt és eleve redukált eszközökhöz igazítják a célokat, hanem a perspektivikus fennmaradást biztosító célokhoz keresnek eszközöket.

A második korszak az államelvű önépítkezés, az autonomista politika korszaka, amikor bár voltak belső válságok, de a szervezet politikáját a magyar érdekek alakították, a román hatalom nyílt nemtetszése mellett.

A harmadik korszak 1996. november 28-án kezdődött.³ E korszaknak az a fő jellemzője, hogy az RMDSZ politikáját immár nem annyira a magyar

2 Az RMDSZ Küldötteinek Országos Tanácsa, a két parlamenti frakcióval kiegészítve 1992. október 25-én megszavazta a Kolozsvári Nyilatkozatot, mely első ízben mondta ki, hogy az RMDSZ fő célja a belső önrendelkezés elve mentén megteremtett háromszintű autonómia. A Nyilatkozatban foglalt elvi megfontolásokat és célkitűzést a Brassóban 1993. január 15–17. között megtartott kongresszus kodifikálta alapszabályzat- és programszinten.

3 A korszakhatár bizonyos mértékig esetleges. Lehetne Markó Béla 1995-ös megválasztását annak tekinteni, mint ahogy 1996 elejét is, amikor az RMDSZ felső vezetése elhatározta, hogy kormányra viszi a szervezetet.

érdekek és értékek mentén megfogalmazódó belső szempontok határozták meg, mint inkább a külső elvárások. Voltak ugyan ebben a korszakban olyan rövid intermezzók, melyek cáfolni látszanak ezt az általánosító megállapítást, de az idő minden esetben azt igazolta, hogy 1996-tól erre fele az RMDSZ vezetése, ha választás elé került a kormányzati hatalomban való részvétel és az autonómiaprogram képviselője, az önelvű társadalmpolitika, a magyar érdekű külpolitika között, minden alkalommal az előbbit választotta.

Törésvonalak az erdélyi magyar politikai mezőben

Már utaltam arra, hogy az RMDSZ elitjén belül két teljesen eltérő szemléletmód, értékrend és módszertan ütközött, aminek fő mögötte a román hatalomhoz való eltérő viszonyulás volt. Elvi élel ki lehet jelenteni, hogy bármely, szuverenitásában korlátozott nemzeti közösség⁴ keretén belül a fő törésvonal az elnyomó hatalomhoz való viszony mentén alakul ki.⁵ Az egyik tábor szembeszegülne a hatalommal, a saját érdekek érvényesítése érdekében konfliktusokat is vállalna, a másik a hatalommal való kiegyezést keresi, jellemzően pozicionális okokból. Erdélyben a radikálisnak mondott autonomisták abból indulnak ki, hogy amennyiben nem sikerül a kisebbségpolitikában áttörést elérni, amennyiben nem sikerül olyan, alkotmányjogilag körülbástyázott létkeretet kialakítani, amely szavatolja közösségünk szülőföldön való megmaradását, akkor a közösség középtávon felmorzsolgatásra van ítélve.

Úgy vélik, hogy mivel a román politikum egyöntetűen elutasító az autonómiával szemben, nincs esély a józan érvekkel való meggyőzésükre (amiről persze nem szabad lemondani, s főként a párbeszéd-képtelenség látszatát nem szabad hagyni kialakulni), de a fő hangsúlyt a nyomásgyakorlásra kell helyezni. Egyrészt a politika társadalmasításában hisznek, a polgári engedetlenség eszközeiben, tüntetésekben,⁶ intézményes akaratkinyilvánításban, a létező alkotmányjogi mozgástér autonómia célú kihasználásá-

4 A nép és a nemzet közötti fogalmi különbséget megítélésem szerint a saját sors irányítására vonatkozó politikai akarat adja. A politikai öntudatra ébredt, önkormányzatra, önrendelkezésre törekvő népet nevezhetjük nemzetnek. Értelmetlen „kulturális” és „politikai” nemzetről beszélni, a nemzet a kettőt egyszerre jelenti.

5 Nem véletlen, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia idején sem elsősorban eszmei-ideológiai különbségek adták a pártrendszer alapját, hanem a közjogi kérdés, a magyar szuverenitást korlátozó Habsburg házhoz való viszonyt szabályozó kiegyezéshez való viszonyulás.

6 E műfajban a legnagyobb szabású rendezvények 2013-ban voltak, a meglepő sikerű Székely Szabadság Napja március 10-én, valamint a Székelyek Nagy Menetelése október 27-én.

ban,⁷ másrészt pedig a külpolitikai nyomásgyakorlásban. Alapállásuk, hogy a sikerre csak akkor van remény, ha megoldandó problémaként jelenünk meg a román hatalom horizontján, ha sikerül elérnünk annak ingerküszöbét, ha sikerül demokratikus, alkotmányos eszközökkel annyi kényelmetlenséget okozni, hogy a román hatalom emberei végre leülnek a magyarság hiteles képviselőivel érdemi, távlati kérdésekről tárgyalni. E politikai filozófia szerint történelmi léptékű helyzetkihagyás volt Románia EU-tagságának ellentételezés nélküli támogatása.

A másik oldalon a mindenáron való megegyezést keresők, a tájba simulók, a politikai asszimilánsok,⁸ a *status quo* orientált „ügyből” és nem „ügyért” élők állnak. Nem meglepő, hogy a karrieristák és a román hatalomhoz közvetlenül bekötött személyek is e táborot gazdagítják.

Egy másik törésvonal a nemzethez való viszony mentén alakult ki, és a klasszikus konzervatív, liberális, illetve ideológiai⁹ jobb és bal szembenállással hozható összefüggésbe.¹⁰ Egy ideig négyosztatú mező volt a jellemző az erdélyi közéletre, amikor is voltak nemzetileg elkötelezett liberálisok, illetve nemzeti retorikát hittel, átéléssel alkalmazó kollaboránsok, de a négyosztatú mező fokozatosan egyszerűsödött, a szembenállást ma már egyértelműen a célok és a módszerek síkján az elsőként taglalt törésvonal határozza meg.

7 Ebbe a kontextusba illik bele a mozgóurnás népszavazás, a helyi önkormányzatok által kiírandó népszavazás Székelyföld autonómiájáról, valamint a Székely Önkormányzati Nagygyűlés intézményesítési kísérlete a székelyföldi magyar polgármesterek és tanácsosok összehívásával.

8 A kifejezést Tökés László használta először a bukaresti pszicho-terrornak tudatilag engedő, a román látásmódot magukévá tevő politikusok jellemzésére a Kolozsvári Nyilatkozat vitájában.

9 Jómagam meggyőzőnek ítélem Körössényi András idevágó érvelését, miszerint a bal-jobb kategóriapáros nem egy, hanem két tengelyen értelmezendő, mivel két problémacsomagról van szó, melyek tetszőlegesen kombinálhatók. Mást jelent ugyanis a bal és a jobb gazdaságilag, és mást ideológiailag; az ideológiai bal, amely antiklerikális, urbánus, kozmopolita világgéppel bír, gazdasági síkon képviselhet baloldali programot (szocialisták, kommunisták) vagy jobboldalit (liberalizmus). Ugyanígy az ideológiai jobb, melynek az „Isten, haza, család” hármas jelszó fejezi ki a legjobban a világgépét, mely sokra tartja a hagyományt és elutasítja a társadalommérnökséget, a forradalmi hevületet, mely szerves társadalomban gondolkodik, ismét csak képviselhet baloldali gazdaságpolitikát (például keresztény-szocializmus) vagy jobboldalit (republikánusok, angol konzervatívok).

10 Nem véletlenül emelem ki az ideológiai sikot: az erdélyi magyarság a maga szerény százalékarányával nem tud érdemben hatni az ország gazdaságpolitikájára, ily módon nem véletlen, hogy gazdasági kérdésekben az elmúlt negyed évszázadban kevés vita volt az RMDSZ-en belül, illetve az erdélyi magyar belpolitikában.

Vélelmezhető, hogy a helyzetben gondolkodó, kollaboráns oldalon belül ma is vannak, akik helytelenítik a kozmopolita-nemzetellenes erőkkal való „kettálást,”¹¹ akik saját tevékenységüket nemzetépítésnek fogják fel.

Az első korszak: 1989. december 25.¹²–1992. október 25.¹³ Út az erdélyi magyarság autonómia-igényének kinyilvánításáig

Az első korszak markáns ütközőfrontjait az RMDSZ-kongresszusok nyújtották. A szervezet legfelső döntéshozó fóruma első ízben Nagyváradon gyűlt össze, 1990. április 21–22-én.¹⁴ Itt fogadták el az RMDSZ első programját és alapszabályzatát. A program a helyi önkormányzati rendszer fogalmába próbálta belesulykolni az erdélyi magyar nemzeti közösség legfőbb célkitűzéseit, nyilvánvalóan kerülve az autonómia kifejezést.¹⁵ Az alapszabályzat meglehetősen pártelvűre sikeredett, szabályos piramisstruktúrát követett, a tagság választotta a kongresszust, a kongresszus a 101 tagú választmányt, az elnököt és a főtitkárt, a választmány pedig az elnökséget.

A két tábor elsősorban a tisztségválasztás kapcsán feszült egymásnak: a kollaboráns, helyzetben ragadó szárny exponense Domokos Géza volt, az egykori Román Kommunista Párt Központi Bizottságának póttagja, aki, bár elévülhetetlen történelmi érdemeket szerzett a Kriterion Könyvkiadó élén a Ceaușescu-rendszerben, alkalmatlan volt a gyökeresen megváltozott helyzetben a mozgástér kihasználására. Továbbra is a bukaresti alkudozásban látta a megoldást, és minden politikai lépést a várható román reakcióhoz mért.¹⁶

11 Markó Béla kifejezése az RMDSZ-nek az MSZP-hez fűződő viszonya jellemzésére.

12 E napon nyert megfogalmazást az RMDSZ Ideiglenes Intéző Bizottságának első kiáltványa, lásd *Magyar Kisebbség*, 1995. 1. sz.

13 A Kolozsvári Nyilatkozat elfogadásának napja, a Nyilatkozat szövegét lásd ugyanott.

14 A nagyváradi kongresszus anyagai megjelentek kötet formában, lásd Varga Gábor (szerk.): *A Romániai Magyar Demokrata Szövetség I. Kongresszusa*. RMDSZ Bihar megyei szervezete, 1990.

15 Lásd erről Borbély Zsolt Attila – Szentimrei Krisztina: *Erdélyi magyar politikatörténet, 1989–2003*, LKD Bt, Budapest, 2003, 19–22.

16 Visszaemlékezéseinek három kötetében visszatérő motívum a különböző magyar politikai nyilatkozatok, politikai megnyilvánulások várt és tényleges román fogadtatása, a román „érzékenység”. Az, hogy a saját tábor, a magyar miként fogadta egyik vagy másik RMDSZ-es lépést, ennél összehasonlíthatatlanul kisebb súllyal esett a latba, ha számított egyáltalán az egykori elnöknek. Lásd Domokos Géza: *Esély I.* Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 1996; *Esély II.* Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 1997; *Esély III.* Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 1998.

Mindemellett szóhasználatából,¹⁷ mentalitásából is evidensen kiütközött a bukaresti szocializáció. Vetélytársa Szócs Géza volt, akit hivatalosan a Magyar Ifjúsági Szervezetek Szövetsége (MISZSZ)¹⁸ hívott vissza az emigrációból, aki a kommunista rendszerrel szembeni ellenállást képviselte, és akitől remélni lehetett, hogy képes bejátszani a rendszerváltás nyomán kitágult mozgásteret. A küldöttek végül kompromisszumos megoldást választottak, Domokos Géza lett az elnök, és Szócs Géza a főtitkár.

A második kongresszuson második nekifutásra¹⁹ Domokos Géza lett az elnök. Az elnökséget immár a kongresszus választotta, nem a választmány, így az elnökségi tagok éppen úgy a legfelső döntéshozó szervtől kapták legitimitásukat, mint az elnök. Az elnökségen belül az autonomisták kerültek többségbe, akik több esetben is leszavazták a *primus inter pares* elnököt.

E testület keretében érlelődött meg a szándék arra, hogy az RMDSZ egyértelműen kinyilvánítsa, hogy politikájának célja a többszintű autonómia megteremtése. A kérdést végül az döntötte el, hogy Tökés László, aki, amíg csak lehetett, a két tábor közötti közvetítést tartotta tiszteletbeli elnökként saját feladatának, meggyőződve a kollaboránsok gátlástalanságáról a

17 Az első kongresszuson Domokos Géza arról beszélt, hogy a trianoni „békeszerződés” „szentesítette” a románok saját közös állam megteremtésére irányuló törekvéseit, pár hónappal később a nemzetközi jogban az ideáltipikus döntőbíráskodás címszó alatt tanítható, a két fél által kért, elfogadott, majd végrehajtott 1940-es bécsi döntést „diktátumnak”, „a népek akarátát semmibe vevő”, „erőszakos”, „önkényes döntésnek” nevezte, átvéve a román propaganda történelemhamisító szövegeit.

18 Az RMDSZ-szel párhuzamosan alakult meg a MISZSZ, az ifjúság spontán szerveződéseinek tetőszervezete, mely első kongresszusát 1990. március 17–18-án tartotta. A MISZSZ a kezdet kezdetétől együttműködésre törekedett az RMDSZ-szel, a Szövetség döntése értelmében a vezető struktúrákban (kongresszus, választmány, illetve annak utódszervei) 15%-nyi mandátumot birtokolt. Helyét 1995-ben egy magasabb integrációs fórum, a Magyar Ifjúsági Tanács vette át, melynek a MISZSZ részét képezte. A MIT mandátumigazolását a kétezres évek elején az RMDSZ SZKT megtagadta, válaszul a MIT megszaktította minden kapcsolatot az RMDSZ-szel, mely 2003-ban saját alapítású ifjúsági szervezetét, a Magyar Ifjúsági Értekezletet emelte be helyére.

19 Az elnökválasztást Szócs Géza nyerte meg, de Tokay György megővta az eredményt arra való hivatkozással, hogy kevesebb cédula volt az urnában, mint amennyit szétosztottak. (Ez egyébként aligha képezhet jogos indokot a szavazásismétlésre, hiszen például bárki elteheti a szavazólapot akár emlékebe, akár azért, hogy utána óvhasson. A gyanús az, ha több szavazólap van az urnában, mint amennyit kiosztottak.) A második voksolás alkalmával Domokos Géza került ki győztesen a megmérettetésből. A II. kongresszus dokumentumai megtalálhatóak az RMDSZ tízéves fennállása alkalmából kiadott CD-ROM-on.

Hargita megyei listahamisítás²⁰ kapcsán, egyértelműen a nemzeti-autonomista oldalra állt, és az 1992. október 24–25-i vitában teljes mellszélességgel kiállt az autonómia kinyilvánításának szükségessége mellett. A Kolozsvári Nyilatkozat az autonómia kivívásáról ellenszavazat nélküli elfogadását a Szent Mihály-templomban az RMDSZ képviselők és szenátorok által letett eskü követte.

A második korszak: 1992. október 25.–1996. november 28. Az autonómia útján

A második korszak az autonomista önépítkezés jegyében telt akkor is, ha létfontosságú, határidős lépések megtételéről az RMDSZ-vezetés nem gondoskodott. Felállításra kerültek az RMDSZ államelvű önépítkezésének belső szervei, a parlamentnek megfelelő Szövetségi Képviselők Tanácsa, a kormánynak megfelelő Ügyvezető Elnökség, a bíróságokkal analóg bizottságok, valamint az alkotmánybíróság szerepét betöltő Szabályzatfelügyelő Bizottság.

A Szövetség határozott hangú memorandumot nyújtott be az Európa Tanácshoz Románia felvételével kapcsolatban,²¹ az SZKT elfogadta az RMDSZ kisebbségi törvénytervezetét, mely a háromszintű autonómiára épült, a Szövetség oktatási törvénytervezete²² mellett félmillió aláírást gyűj-

20 Az 1992-es választások előtt Hargita megyében, a széki szervezetek legitim jelöltválasztó fórumain, az egyes széki választmányi gyűléseken rendre kibuktak a Domokosvonal exponensei. Kihaszánlva, hogy a széki központokban, Gyergyószentmiklóson, Székelyudvarhelyen és Csíkszeredában a városi szervezetek az ő kezükben vannak, a kollaboránsok megalakították a „Hargita megyei szervezetet”, melyre való hivatkozással ellenőrizhetetlen módon összehívtak egy teljességgel illegitim „elektoros gyűlést”, mely egy olyan listát szavazott meg, amit a Domokos-féle vezetés elképzelt. A két listát végül az Országos Elnökség gyúrta egybe, de még ebbe is belenyúltak Domokosék. A manipulációk eredményeképpen bejutó helyre kerültek a Domokos-párti politikusok, Gyergyó szék pedig képviselő nélkül maradt. Hargita megyei RMDSZ azóta sem létezik.

21 A Memorandum szépséghibája, hogy nincs benne explicit módon az autonómia, s az is, hogy az RMDSZ nem állt ki kellő határozottsággal amellett, hogy amennyiben a Memorandumban foglalt követelések nem nyernek megvalósulást, akkor az RMDSZ nem támogatja Románia integrációs törekvéseit. A Memorandum szövegét lásd az RMDSZ fennállásának tízéves évfordulója alkalmából kiadott kötetben, Mátó-Székely Zsolt (szerk.): *Romániai Magyar Demokrata Szövetség 1989–1999*. Kiadja az RMDSZ Ügyvezető Elnöksége, Kolozsvár, 2000, 136–158.

22 Uo.: 191–195. Megjegyzendő, hogy az oktatási törvénytervezet nem körvonalazta az erdélyi magyarság kulturális autonómiáját, de elfogadása ezzel együtt jelentős előrelépés lett volna.

töttek össze. Mindeközben az új struktúrán belül sikerült megoldani több belső válságot, az etnikai tisztogatás vitájával kezdve,²³ a Neptun-ügyün át²⁴ a Nagy Benedek-féle, Tökés László elleni puccskísérletig.²⁵

Az 1993. január közepén összeülő brassói kongresszus lényegében elfogadta azt az elvet, miszerint az RMDSZ-nek meg kell tennie minden olyan lépést az autonómia irányában, mely nem ütközik a román közjogi szabályozásba. Ennek jegyében a szervezet strukturális átalakításán túl el kell készíteni az erdélyi magyarság nemzeti kataszterét, melyet névjegyzékként

23 Tökés László 1993 februárjában, amerikai útja során rámutatott egy sajtótájékoztatón arra, hogy Romániában finom eszközökkel folytatott etnikai tisztogatás zajlik. Az ügyet felkapta a román sajtó és a politikum, a parlamentben a román politikusok versenyt gyalázták Tökés Lászlót, az RMDSZ-t és az erdélyi magyarságot. Az RMDSZ két frakcióvezetője, Tokay György és Verestóy Attila ahelyett, hogy adatok százaival rámutattak volna a kijelentés valóságára, elhatárolódtak a tiszteletbeli elnök kijelentésétől. Az ügyet megtárgyaló SZKT nyilatkozatban állt ki Tökés László mellett, de nem részesítette semmiféle szankcióban a frakcióvezetőket.

24 1993 júniusának közepén az RMDSZ három élvonalbeli politikusa, Borbély László, Frunda György és Tokay György Neptun-fürdőn mandátum nélkül vett részt az amerikai Project On Ethnic Relations nevű szervezet által tető alá hozott tárgyaláson a román hatalom képviselőivel, alkalmat adva az etnosoviniszta kormányzatnak arra, hogy az ország Európa Tanácsi felvétele előtt kisebbségbarát színben tetszelegjen. Az ügyből hatalmas belső vihar lett, melyet az SZKT zárt le, határozott hangon ítélve el a különutas politizálást. Neptun azóta is az önfeladó, a román hatalomnak alájátszó, a román külpolitikai és nemzetstratégiai érdekeket engedménymorzsák fejében kiszolgáló politika szimbóluma. Lásd erről részletesen: Borbély Zsolt Attila (szerk.): *A Neptun-gate*. Az EMNT egyesület kiadása, Kolozsvár, 2013.

25 1994. december 20-án Nagy Benedek Hargita megyei képviselő egy röpiratot osztott szét kollégái között, melyben készpénznek véve a sajtó dezinformációját arról, hogy Tökés László beismerte volna a Securitatéval való együttműködését, az RMDSZ tiszteletbeli elnökét „gátlástalan puhánynak”, az „Ördög szolgálójának”, „hütlenné nevezte, aki „fülelő lelkiismerettel” szolgálja embertársait. Az ügy azonnali megtárgyalását Tokay György frakcióvezető letiltja, Tökés Lászlót pedig a szervezők „ejtik” az RMDSZ 1995. január elejére tervezett jubileumi ünnepségek meghívotti listájáról, Markó Béla Operatív Tanácsi gyűlés hív össze az egyértelmű elnöki állásfoglalás helyett, amire 29 RMDSZ-képviselő levélben szólította fel. Az OT az ügyet az Etikai Bizottság elé utalta, a Bizottság pedig elítélte Nagy Benedeket és javasolta az SZKT-nak a képviselő kizárását a Szövetségből. Az SZKT elfogadta az Etikai Bizottság javaslatát. Nagy Benedek fellebbezett a kongresszushoz, mely visszavette őt az RMDSZ soraiba, de megvonta SZKT tagságát. Nagy Benedeket 1996-os kormányzati szerepvállalását követően a vallásügyi államtitkárságon láthattuk viszont. Minden jel arra utal, hogy Nagy Benedek nem volt magányos tettes, akcióját egyeztetette az RMDSZ vezetésével. Lásd ehhez részletesebben: Borbély-Szentimrei: i. m. 49–54.

használva meg kell tartani az erdélyi magyar belső választásokat, aminek eredményeképpen létrejönne a kétségbevonhatatlan legitimitású erdélyi magyar parlament. E terület lenne hivatott a személyelvű autonómia keretén belül határozni a közösség ügyeiben. Erre kétéves határidőt szabott a brassói kongresszus, akárcsak arra, hogy a szervezet elfogadja az erdélyi magyar nemzeti közösség autonómia-státútumait, melyek a jogszabályok paragrafus-nyelvezetére fordítják le az absztrakt autonómiakövetelést, meghatározva annak pontos tartalmát.

1995 májusában az RMDSZ negyedik kongresszusán úgy választották meg Markó Bélát ismét elnöknek, hogy mindezen kérdésekben érdemi előrelépés nem történt. Markó minden bizonnyal levonta a kézenfekvő következtetést, miszerint az elnöki mandátum nincs a program teljesítéséhez kötve. Innen kezdve kitapintható, hogy fő törekvése az volt, hogy a középárgárdát maga alá szervezze, hogy kialakítsa a lojális klientúrát, mely addig választja őt vissza az elnöki székbe, amíg egyáltalán indulni szándékozik.

Vélhetően 1995 végén született meg az a döntés, hogy a következő évben az RMDSZ szerepet vállal a bukaresti kormányzatban, amennyiben erre lehetőség nyílik. Ennek jegyében az 1996-os választási kampány nem az erdélyi magyarság legfontosabb stratégiai célkitűzéséről, az autonómiáról szólt, hanem arról, hogy kormányzati pozícióból mennyivel egyszerűbben és hatékonyabban lehet szolgálni az erdélyi magyar közösséget.

Az RMDSZ vezetői semmit sem bíztak a véletlenre: mire a kérdésben dönteni hivatott Szövetségi Képviselők Tanácsa 1996. november 28-án összeült Bukarestben, a gyűlésre utazó küldöttek nemcsak azt tudhatták meg a sajtóból, hogy az RMDSZ részt vesz a koalícióban, hanem azt is, hogy kik lesznek a miniszterek. Az SZKT ennek ellenére nagy többséggel²⁶ szabad kezet adott az ügyben nyilvánvaló puccsszerűséggel eljáró Operatív Tanácsnak, és Markó Béla demagóg metaforájának²⁷ bedőlve elutasította Tőkés László javaslatát, aki kidolgozott feltételrendszerrel érkezett a gyűlésre, és azt tanácsolta, hogy csak abban az esetben vegyen részt az RMDSZ a kormányban, amennyiben legalább koalíciós szerződésben rögzített *ígéretet* kap e feltételek teljesítésére. A történet folytatása közismert: a „libát” ingyen adták oda, koalíciós szerződés nem született. A kormányzati partne-

26 Mindössze hárman szavaztak e határozat ellen: Csapó József, Katona Ádám és e sorok írója, tartózkodott Sógor Csaba és Toró T. Tibor.

27 Markó Béla azzal érvelt az SZKT feltétel szabása ellen, hogy „a jó alkusz nem mondja meg előre a liba árát”, nyilvánvalóan arra utalva, hogy ha nem kötik meg a tárgyalódelegáció kezét, akkor esetleg többet ér majd el, mint amit Tőkés László javasolt feltétellel szabni.

rek pedig már az első évben megszegték a szavukat a történelem és a földrajz anyanyelvű oktatásának kérdésében, s a legfontosabb magyar közösségi ügyekben a továbbiakban sem történt előrelépés. De ez már a következő korszakhoz tartozik.

A harmadik korszak: 1996. november 28-tól máig. A neptuni úton

Mint sejthető volt, az RMDSZ egyetlen aduászát, a külpolitikai nyomás-gyakorlást elpazarló politika, mely a bukaresti egyezkedésre épült, totális kudarcot vallott. Nemhogy a három szintű autonómiát nem sikerült általa megteremteni, de még az önálló állami egyetemet sem. Ebben az ügyben került sor az RMDSZ egyetlen kemény és határozott ellenállására, miután a román politikai erők falanxban fogadtak el egy olyan szabályozást, mely nemcsak, hogy nem teremtette meg az önálló magyar egyetemet, de eleve lehetetlenné tette bármiféle állami finanszírozású, magyar nyelvű felsőfokú intézmény létrehozását. Az RMDSZ ultimátumot fogadott el az ügyben,²⁸ amit később visszavont²⁹ arra való hivatkozással, hogy a román kormány elfogadott egy határozatot a Petőfi-Schiller Egyetem létrehozásáról. A német-magyar kétnyelvű oktatási intézmény azóta sem jött létre, azért volt csak szükség e határozatra, hogy legyen mire való hivatkozással azt kérni az SZKT-től, hogy szavazzon az egy hónappal korábbi határozata ellen. Egy füst alatt egy fele plusz egyes döntéssel, mely eleve alapszabály-ellenes volt, kivették az SZKT hatásköréből a kétharmados szavazati arányt igénylő koalíciós kérdéseket, s azok eldöntését az Operatív Tanács jogkörébe utalták.

Sajátos, hogy 2000 és 2004 között az RMDSZ minimál-programjából (ingatlan-visszaszolgáltatás, anyanyelvhasználat a közéletben, kétnyelvű táblák stb.) a kommunista utódpárttal kötött „protokollumok” révén több valósult meg, mint abban a négy évben, amíg a Szövetség kormányon volt.

A 2003-as, Szatmárnémetiben tartott kongresszus erősítette a pártosodási tendenciákat az alapszabályzat szintjén, megszüntette Tőkés László tiszteletbeli elnöki tisztségét, leszámolt az autonomista önépítkezés egyik legfontosabb célkitűzésével, a belső választással. Hogy pontosak legyünk, az általános, közvetlen belső választások helyett részleges tisztújítást tartott, melynek keretében a megyei vezetésre volt bízva, hogy utat enged-e a helyi nómenklatúra újraválasztását lehetővé tevő elektoros játékoknak. A választási szabályozás semmiféle szerepet nem biztosított az állammodell

28 Lásd: A Szövetségi Képviselők Tanácsának 1998. szeptember 5-i nyilatkozata. *RMDSZ Közlöny*, 1998/32.

29 Lásd: A Szövetségi Képviselők Tanácsának 1998. október 3-i nyilatkozata. Uo.

keretében a pártokkal analóg platformoknak. Bár lehetőség lett volna arra, hogy megteremtse a versenyt az ifjúsági szférában, inkább korporatív alapon biztosított 15%-nyi helyet a maga által kinevelt vazallus-szervezetnek, a MIÉRT-nek. Ahol egyáltalán sor került tényleges választásra, ott sem az erdélyi magyar nemzeti közösség szavazott, hanem az RMDSZ tagság. Az eredetileg tervezett belső választás eredményeként létrejött volna az erdélyi magyar parlament, a részleges tisztújítás révén értelemszerűen egy párt-szerv jött lére.

Tőkés László és a hithű autonomisták megalakították az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács Kezdeményező Testületét, melynek keretén belül létrejött a Székely Nemzeti Tanács Kezdeményező Testülete. Az év végére megalakult előbb a Székely Nemzeti Tanács (SZNT), majd az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT), mint két parlamentszerű, jogilag nem bejegyzett, pártok fölötti szervezet. A két tanács kidolgozta a Székelyföld autonómiatervezetét, valamint a Személyelvű autonómia tervezetét, amit az akkor még az RMDSZ-en belül tevékenykedő parlamenti képviselőik beterveztettek a román törvényhozás elé. A tervezeteket, mint sejthető volt, a román többség leseperte az asztalról.³⁰

A 2004-es választáson először lett volna kihívója az RMDSZ-nek, amennyiben a román államhatalommal együttműködve nem akadályozták meg formai okokra hivatkozva az RMDSZ korábbi autonomista erőinek nagy részét integráló Magyar Polgári Szövetség indulását.³¹ Az MPSZ-esek kénytelenek voltak független jelölteket indítani az önkormányzati választásokon, a parlamenti megmérettetésen pedig a Népi Akció Pártjának színeiben indultak, mindkét esetben sikertelenül. Az RMDSZ a választási kampányban mindent bedobott ígéretsinten. Két magyar párt hívta urnákhoz az embereket a kettős állampolgárság és az autonómia jelszavával.

Mikor a választásokat követően a Szövetség ismét kormányra került, a vezetők érezhették, hogy itt már kell egy nagyot homorítani. Az 1993-as kisebbségi törvénytervezetet sutba vágva kidolgoztak egy újat, mely sokkal inkább szolgálta az RMDSZ önbebetonozását az erdélyi magyar közélet-

30 Az EMNT és az SZNT tevékenységét illetően lásd részletesen: Borbély Zsolt Attila: *Tíz év autonómiaharca. Az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács az erdélyi közéletben.* EMNT, Kolozsvár, 2013.

31 Ezt Markó implicit módon kilátásba helyezte, majd letagadta. Lásd: Mózes Edit: Markó Béla: „Az RMDSZ keresztbe fog tenni mindenkinek, aki ártani akar a magyarságnak”. *Népújság*, 2004. január 17.

ben, mint a magyar érdekeket.³² A belső pluralizmust úgy képzeltek el, hogy átvették az egyébként is abszurd módon szigorú román szabályozást, miszerint egy kisebbségi szervezet akkor indulhat a választásokon, ha az alapítók összegyűjtenek 25 000 aláírást, s 15 megyéből legalább 300-at. A magyar kisebbségen belüli választások felügyeletét pedig megtartották saját hatáskörben. Emellett a legnagyobb visszhangot a kulturális autonómia kapta, miközben a törvénytervezet a kulturális autonómia kulcsszervének, a Kulturális Autonómiatanácsnak a közjogi kompetenciákkal való felruházását kitolja a beláthatatlan jövőbe.

Az RMDSZ-t végül komoly külső kihívás 2007-ben érte először, amikor Tőkés László hat autonomista szervezet támogatásával függetlenként indult az Európai Parlamenti választásokon, és mandátumhoz jutott, mi több, Székelyföldön több szavazatot szerzett, mint az RMDSZ.

2008-ban a helyhatósági választásokon is akadt vetélytárs, az év márciusában ugyanis bejegyezték a Magyar Polgári Szövetség utódát, a Magyar Polgári Pártot. Az MPP megszerezte a magyar szavazatok közel egyötödét, Székelyföldön körülbelül egyharmadát. A párt a parlamenti választásokon nem indult, helyette független jelölteket támogatott, akik egytől egyig elvéreztek.

2009-ben mesterhúzás volt az RMDSZ vezetői részéről, hogy felkínálták Tőkés Lászlónak az első helyet a Szövetség választási listáján. Tőkés László kényszerhelyzetben úgy döntött, hogy elfogadja az ajánlatot, ezzel viszont megoszlott az autonomista tábor. Szász Jenő, aki az MPP-t saját feudumának tekintette, s addig halasztotta a tisztségválasztó alapító kongresszus megrendezését,³³ amíg lehetett, frontálisan nekitámadt az EMNT-

32 Tőkés László: „Az RMDSZ kisebbségi törvénytervezete hamis alternatíva a kulturális autonómiára”. *Szabadság*, 2005. március 21.; Borbély Tamás: Bírálatok ösztüzében a kisebbségi törvénytervezet. EMNT-autonómia-konferencia Nagyváradon. *Szabadság*, 2005. május 21.

33 Közben egyre érdekesebb nyilatkozatok kerültek a médiába az MPP elnökének részéről: „bejegyzés-adta legitimitás”, „a kisgyermeknek nem engedhetjük el a kezét”, „ünnepi gyűlés lesz, de tisztújítás nem”, „megerősítik a vezetést egy szimbolikus szavazással”. Világos volt, hogy Szász Jenő nem kíván nyílt versenyt. Miután Csinta Samu visszalépett az elnökjelöltségtől és Gergely Balázs indult Szász Jenővel szemben, Szászék levezényelték az erdélyi magyar politikatörténet legnagyobb kongresszusi botrányát, egy ellenőrizhetetlen szavazással szavazati jogot adtak a meghívottaknak is. A törvényességhez ragaszkodók kivonultak, majd miután a békéltető tárgyalások Szász Jenő ellenállásán megbuktak, bírósághoz fordultak. A bíróság nekik adott igazat, de Szász Jenő a lemondás helyett újabb gyűlést hívott össze 2010-ben, mely alkalmával kizáratta a szabályszerűség és törvényesség legmilitánsabb híveit a pártból.

RMDSZ megegyezésnek, s a továbbiakban fő érve az EMNT ellen az volt párton belül, hogy a szervezet kiegészített az RMDSZ-szel.

Az EMNT-vel kötött megegyezés ellentétélezését az RMDSZ-nek sikerült elszabotálni, az erdélyi magyar közélet legmagasabb integrációs fórumaként létrehozott Erdélyi Magyar Egyeztető Fórum (EMEF) addig működött, amíg az RMDSZ-nek ez érdeke volt. 2009 nyarán még megrendezte a két szervezet, az RMDSZ és az EMNT a Székely Önkormányzati Nagygyűlést (SZÖN), mely sajnos nem nyert megfelelő visszhangot, mert az RMDSZ mereven elzárkózott attól, hogy a gyűlést eredetileg kezdeményező Székely Nemzeti Tanács legyen a házigazda, így az SZNT egy nappal később külön gyűlést tartott,³⁴ a médiavisszhang pedig nem arról szólt, hogy az erdélyi magyarság egyöntetűen kiáll a Székelyföld területi autonómiája mellett, hanem arról, hogy a második, kevésbé népes gyűlésen, melyen szinte csak az MPP-s tanácsosok és polgármesterek vettek részt, elfogadták Székelyföld Himnuszát és zászlaját. A SZÖN után már megszakadt az EMNT és az RMDSZ autonómiaelvű együttműködése, az RMDSZ ígérete ellenére nem íratta alá minden polgármesterével a területi autonómiaigényt is magában foglaló zárónyilatkozatot, 2009 végén pedig úgy indított elnökjelöltet, hogy előtte nem egyeztetett partnerével, a második, 2010 tavaszára tervezett SZÖN megszervezését elszabotálta, mert közben lehetőség nyílt ismét a kormányzati szerepvállalásra.

Lásd ehhez P. A. M.: Szász hallani sem akar a választás lehetőségéről. *Szabadság*, 2009. március 5.; Kongresszus előtt – zűrzavaros állapotok az MPP-ben. *Krónika*, 2009. március 5.; Farkas Réka: Törvénytelen lehet a kongresszus (Fejetlenség és lázongás az MPP-ben). *Háromszék*, 2009. március 11.; P. A. M.: Gergely–Szász megmérettetés. *Szabadság*, 2009. március 13.; Barabás Cs. Márti: A fenyő színe és fonákja. Botrányosan alakult szombaton a gyergyószentmiklósi MPP-kongresszus. *Új Magyar Szó*, 2009. március 16.; Szabályszegegssel vádolják Szász Jenőt. *Krónika*, 2009. március 17.; továbbá Farkas Réka: Országos tanácsot tart az MPP – A párt jövője a tét. *Háromszék*, 2010. április 8.; Garzó Ferenc, az MTI tudósítója jelenti: Tökés akarnoksággal, pártvezetői hozzá nem értéssel, politikai „ámokfutással” vádolja Szász Jenőt. Bukarest, 2010. április 8., csütörtök (MTI)

- 34 Lásd ehhez Rostás Szabolcs: Sok bába közt elvész a székely nagygyűlés? *Krónika*, 2009. július 27.; Viszályt keltő székely nagygyűlés. *Szabadság*, 2009. július 29.; Toró T. Tibor alelnök: Állásfoglalás a székelyföldi önkormányzati nagygyűlés tárgyában. *Népújság*, 2009. július 29.; Tökés László felhívása közös cselekvésre. *Nyugati Jelen*, 2009. szeptember 2.; Rostás Szabolcs: Áll a bál a székely nagygyűlések előtt. *Krónika*, 2009. szeptember 3.; Fleischer Hilda: Jövöt hozó autonómia – Több, mint ezer küldött vett részt a csikszeredai székely nagygyűlésen. *Új Magyar Szó*, 2009. szeptember 7.; Az SZNT és az MPP is nagygyűlést tartott Székelyföld önrendelkezéséért. *Szabadság*, 2009. szeptember 7.

2011-ben Markó Bélát Kelemen Hunor váltotta az RMDSZ elnöki székében. Kelemen kétharmaddal győzött annak dacára, hogy ellenfelei komolyan vették a választási kampányt, Eckstein-Kovács Péter nála sokkal karizmatikusabb politikus, Olosz Gergelyt pedig támogatta a Fidesz. Aki ismerte az RMDSZ belső viszonyait, az tudhatta: 2011-ben a Markó-Neptun egységfronttal szemben kongresszuson lehetetlen volt nyerni. Kelemen ugyanazt a politikát képviseli azóta is, mint elődje, csak nagyobb pragmatizmussal: nem keresi a konfliktusokat, magyarországi viszonylatban inkább a Fidesszel való megegyezésre, és nem a konfrontációra törekszik.

2012-ben a választások előtt elnökcserét végrehajtó³⁵ MPP nem indult az országos választásokon, az Erdélyi Magyar Néppárt viszont igen. Jelöltjei szerény eredményt értek el, de szenátusi listája begyűjtötte a magyar szavazatok 15%-át. Az RMDSZ sikerrel riogatott a románok térnyerésével és a parlamentből való kieséssel. Az MPP korábbi és frissen megválasztott elnöke egyaránt az RMDSZ támogatására szólította fel a szavazókat.³⁶

2013-ban az RMDSZ is kiállt a Székelyek Nagy Menetelése mellett, de az év végén, midőn minden magyar szervezet kialakította a maga stratégiáját a közelgő Európai Parlamenti választásokra, határozottan elzárkózott mindenféle koalíciós ajánlattól. Az EMNP védnökét és az EMNT elnökét a Fidesz indította előkelő helyen a 2014-es EP választásokon, így az RMDSZ-nek nem volt konkurenciája. Az RMDSZ nyeregben érezhette magát annál is inkább, mivel a Magyar Polgári Párttal stratégiai megállapodást írt alá,³⁷ melynek az is része volt, hogy az MPP támogatja a Szövetséget az EP-választáson.

A 2014-es elnökválasztás ismét alkalmat adott a két szervezet megmértetésére, az EMNP ugyanis elindította egyik legkarizmatikusabb, legfelkészültebb politikusát, Szilágyi Zsoltot, aki nem tudott kitörni az addigi 15%-os eredmény alól. Témánk szemszögéből az elnökválasztás azért érdekes, mert a választási kampányban az RMDSZ közzétette közel két évtizedes késéssel Székelyföld autonómia-státútumát.³⁸ A dokumentum számos sebből vérzik, kezdve onnan, hogy nem a történelmi Székelyföldről szól, hanem az 1968-as megyésítés nyomán létrejött Hargita, Kovászna és Maros

35 Szász Jenőt Orbán Viktor felkérte a Magyar Nemzetstratégiai Kutatóintézet vezetésére, Szász viszont gondoskodott arról, hogy saját embere, Biró Zsolt vezesse tovább a pártot.

36 Szász Jenő pálfordulása: RMDSZ-szavazatra buzdít az MPP volt elnöke. *Krónika*, 2012. december 4.

37 A megállapodás szövege olvasható az RMDSZ hivatalos honlapján, www.rmksz.ro.

38 Az autonómia-státútum olvasható az RMDSZ honlapján.

megye egy közigazgatási egységbe tömörítéséből indul ki, így olyan területeket is integrálna, melyek soha nem voltak a Székelyföld részei. Ez nemcsak szimbolikus okokból aggályos, hanem azért is, mert e területen a magyar többség nem kellően masszív. Problematikus az is, hogy a tervezet szinte teljhatalmat ad az elképzelt mega-megye prefektusának, a bukaresti kormány képviselőjének, beleértve a fegyveres erők alkalmazásának lehetőségét a közrend fenntartása érdekében. Az MPP, mely részt vett a státútum kidolgozásában, közvitára alkalmasnak ítélte a tervezetet,³⁹ az SZNT viszont nem.⁴⁰

Rövid összefoglalás

Huszonöt évvel az erdélyi magyar politikai érdekképviselő megalakulása után így állunk: Románia EU-integrációja és a koszovói precedens által nyújtott történelmi lehetőségeket sikerült elszalasztani, a választás szabadságának biztosítása érdekében megalakult MPP egyre beljebb húzódik az RMDSZ ernyője alá, az autonomista erők pedig a magyar szervezetekre leadott szavazatok körülbelül 15%-át birtokolják. Az RMDSZ vezetői minden jel szerint továbbra is a bukaresti, neptuni ihlettségű kéz-kezet mos játékban látják a jövőt, az autonómia megteremtése pedig eltolódni látszik a ködös jövőbe.

39 Farkas Réka: Előrelépés az autonómia-státútum – Közvitát akar az MPP. *Háromszék*, 2014. október 27.

40 Izsák Balázs: Autonómia közösen, Székelyföld militarizálása nélkül. www.erdon.ro, utolsó megtekintés 2014. szeptember 22.